

A Comparative Study of Participatory Learning Technique (Cooperation) and Monologue Method on the Motivation and Educational Achievement in the Course of *Religion and Life*

Zahra Kiani¹, Fatima Farz Ali²

¹ Master's Degree, Fiqh and Fundamentals of Islamic Law, Torbat Heydariyeh Branch, Islamic Azad University, Torbat Heydariyeh, Iran (**Corresponding author**).
Zkiani4747@gmail.com

² Department of Theology, Farhangian University, Tehran, Iran. f.farzali@cfu.ac.ir

Abstract

The purpose of the present research is to study the effectiveness of participatory learning techniques (cooperation) compared to monologue methods on the motivation and students' educational achievement in the course of *Religion and Life*. The research method is semi-experimental using pre and post-test with a control group. The research statistical population consists of female students in the 2nd grade of high school in Mah Valāt. 104 students were chosen from Hazrat Hojjat high school using the convenience method, among whom an experimental group (26 members) and a control group (26 members) were chosen as the sample. Data collection instruments were 2 questionnaires of Pham and Taylor Academic Performance Scale and Harter's Motivation Scale as well as course assessment after each method of teaching. For data analysis, SPSS, multivariate analysis of covariance (MANCOVA), and univariate analysis of covariance were used. The results indicate that based on statistical analysis, teaching the course of *Religion and Life* by a participatory method has a significant effect on the variables of students' motivation and academic performance. This effect significantly increased variables of motivation and academic performance in the experimental group compared to the control group. With respect to Eta coefficient, it can be said that 52.7% and 43.5% of the difference in the average of moderated scores after post testing the variables of motivation and academic performance in the experimental and control group is attributed to the participatory learning and teaching method. The courses that are taught based on monologue methods decrease the students'

Received: 2023/10/02; **Received in revised form:** 2023/10/17; **Accepted:** 2023/11/06; **Published online:** 2023/11/11

How To Cite: Kiani, Z. & Farz Ali, F. (2023). A Comparative Study of Participatory Learning Technique (Cooperation) and Monologue Method on the Motivation and Educational Achievement in the Course of *Religion and Life*. *Research Quarterly of Islamic Education and Training*, 4(4), p. 67-86.

<https://doi.org/10.22034/RIET.2023.14291.1183>

Publisher: Farhangian university

© the authors

<http://tarbiatmaaref.cfu.ac.ir/>

Article type: Research Article

motivation and their academic performance. As a result, they don't show interest in learning and fail in education. However, the research results show that if teachers make use of new methods in their teaching, it leads to the improvement of students' motivation and betterment of their academic performance. Since it is required to adopt active teaching methods like participatory learning technique (cooperation) to teach the book of *Religion and Life*, it is recommended that some in-service-training classes be held for teachers to acquire new and active teaching methods in this regard.

Keywords: Group Participation, Monologue, Motivation, Educational Achievement, Religion and Life Course, Teaching Method, Female Students, Mah Valāt.

مقایسه تاثیر روش تدریس یادگیری مشارکتی (همیاری) و سخنرانی بر انگیزش و پیشرفت تحصیلی به درس دین و زندگی

زهرا کیانی^۱، فاطمه فرضعلی^۲

^۱ کارشناسی ارشد، فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد تربیت حیدریه، دانشگاه آزاد اسلامی، تربت

حیدریه، ایران (نویسنده مسئول). Zkiani4747@gmail.com

^۲ گروه آموزشی الهیات، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. f.farzali@cfu.ac.ir

چکیده

هدف پژوهش حاضر مقایسه میزان اثربخشی روش تدریس یادگیری مشارکتی (همیاری) در مقایسه با روش سخنرانی، بر انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان به درس دین و زندگی است. روش پژوهش نیمه آزمایشی از نوع پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه گواه می‌باشد. جامعه آماری پژوهش نیز شامل دانش‌آموزان دختر متوسطه دوم شهرستان مهولات است که از طریق روش نمونه در دسترس، تعداد ۱۰۴ نفر از دانش‌آموزان دختر دبیرستان حضرت حجت شهرستان مهولات انتخاب شدند و از این میان تعداد (۲۶ نفر گروه آزمایش و ۲۶ نفر گروه گواه) نمونه‌گیری شدند. ابزار گردآوری داده‌ها نیز پرسشنامه پیشرفت تحصیلی فام و تیلور و پرسشنامه انگیزش تحصیلی هارتر و ارزشیابی درس بعد از هر دو شیوه تدریس می‌باشد. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار spss، آزمون‌های تحلیل کوواریانس چندمتغیره و تحلیل کوواریانس تک متغیره استفاده شد. نتایج بیانگر آن است که تدریس دروس دین و زندگی به شیوه مشارکت گروهی، براساس تحلیل آماری، بر متغیر انگیزش و پیشرفت تحصیلی اثر معنی‌داری دارد. این تأثیر باعث افزایش معنادار متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی در گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل شده است. با توجه به مجذور اتا می‌توان گفت، ۵۲/۷ و ۴۳/۵ درصد از تفاوتی که در میانگین نمرات تعدیل شده پس‌آزمون متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی در دو گروه کنترل و آزمایش وجود دارد، به وسیله روش تدریس مشارکت گروهی تبیین می‌شود. دروسی که براساس شیوه سخنرانی تدریس می‌شوند، در کاهش انگیزش و عدم پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر هستند. در نتیجه دانش‌آموزان به یادگیری دروس علاقه چندانی نشان نمی‌دهند و دچار افت تحصیلی می‌شوند. ولی اگر معلم

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۱۰؛ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۱۵؛ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۲/۰۸/۲۰
استاد به این مقاله: کیانی، زهرا؛ فرضعلی، فاطمه (۱۴۰۲). مقایسه تاثیر روش تدریس یادگیری مشارکتی (همیاری) و سخنرانی بر انگیزش و پیشرفت تحصیلی به درس دین و زندگی. پژوهش در آموزش معارف و تربیت اسلامی، ۴(۴)، ص ۶۷-۸۶.

<https://doi.org/10.22034/RIET.2023.14291.1183>

© the authors

<http://tarbiatmaaref.cfu.ac.ir>

نوع مقاله: پژوهشی

ناشر: دانشگاه فرهنگیان

جهت تدریس از شیوه‌های نوین تدریس استفاده کند، نتایج پژوهش نشان‌دهنده ایجاد انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است. از آنجایی که نیاز است در تدریس کتب دین و زندگی، شیوه‌های فعال تدریس از جمله روش یادگیری مشارکتی (همیاری) مورد توجه قرار گیرد، پیشنهاد می‌شود، کلاس‌های ضمن خدمت برای فرهنگیان جهت فراگیری روش‌های نوین و فعال تدریس برگزار شود.

کلیدواژه‌ها: مشارکت گروهی، سخنرانی، انگیزش، پیشرفت تحصیلی، درس دین و زندگی، روش تدریس، دانش‌آموزان دختر، شهرستان مه‌ولات.

۱. مقدمه

تدریس، مجموعه اقدامات هدف‌داری است که قبل، ضمن و پس از اجرای روند آموزش، مدنظر قرار می‌گیرد و در آن، به کیفیت بیان نیز توجه می‌شود. اگر معلمی از نظر علمی اطلاعات بالایی داشته باشد، ولی قادر به انتقال اطلاعات به شیوه مناسب نباشد، موفق و اثربخش نخواهد بود (بهنام‌فر، ۱۳۹۲). در واقع، اثربخش ساختن کیفیت تدریس، مستلزم تنظیم اهداف، روش و چالش‌های منطقی برای یادگیری فراگیران است (محمدی خانقاهی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۷۸). در طول چند سال گذشته روش تدریس همیاری در آموزش و پرورش مورد توجه قرار گرفته است و معلمان مقاطع مختلف به طور پیوسته روش تدریس همیاری را تجربه می‌کنند. آنان با این روش در تلاش هستند تا بررسی کنند، آیا دانش‌آموزان بیشتر و بهتر یاد می‌گیرند؟ یا فقط یادگیری برای آنها لذت‌بخش است؟ زیرا عملاً در روش تدریس همیاری این عقیده که دو فکر بهتر از یک فکر است، ثابت می‌شود (سیرتی لیاولی و همکاران، ۱۳۹۱). یادگیری مشارکتی اصطلاحاً روشی از تعلیم و تربیت است، که دانش‌آموزان در مقاطع مختلف تحصیلی در گروه‌های کوچک برای یک هدف واحد با هم فعالیت می‌کنند و یادگیرندگان به یک اندازه در برابر یادگیری دیگران نیز مسئول هستند. بنابراین، موفقیت یادگیرنده به بقیه فراگیران نیز کمک می‌کند تا آنها نیز موفق شوند (اسماعیلی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۱۰۹-۹۷). یادگیری مشارکتی شیوه‌ای آموزشی برای یاددهی و یادگیری است که گروه‌های فراگیران را در فعالیت با یکدیگر برای حل یک مسئله، کامل کردن مسئولیت و یا ساخت یک محصول درگیر می‌کند و بر این اساس تأکید می‌کند که یادگیری، ذاتاً عملی اجتماعی است، که شرکت‌کنندگان در آن از طریق صحبت کردن با یکدیگر مطالبی را فرامی‌گیرند (اسماعیلی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۱۰۹-۹۷).

در گروه‌های همیاری همه به هم اطمینان خاطر می‌دهند که هیچ‌کس، برتری بر دیگری ندارد و اجباری در انجام کار بیشتر نیست. همچنین تعداد کلمات تحسین برانگیزی که دانش‌آموز از معلم می‌شنود، قابل شمارش نیست. در روش تدریس همیاری، توانایی گوش فرا دادن به حرف همکلاسی‌ها و معلم، رعایت نوبت، بیان نظر و عقیده، واضح بیان کردن افکار خود، ترغیب دیگران و انتقاد از نظرات افراد -نه از شخصیت‌شان- تقریباً در تمام فعالیت‌های کلاسی و ورزشی با اهمیت است. یادگیری از طریق روش تدریس همیاری برای رشد ادراک کودکان مؤثر است و مفهوم شناختی دلیلی است که برای اثبات این مطلب ذکر کرده‌اند، که روان‌شناسان آن را ممارست شفاهی یا بلند فکر کردن می‌نامند؛ بدین معنا که وقتی فردی متوجه شود که حرف‌های بی‌معنی زده است، اندیشه خود را تصحیح می‌کند. در واقع، وی از از طریق صحبت کردن متوجه می‌شود که چه چیزهایی را می‌داند و چه نکاتی را هنوز متوجه نشده است

(فرهادی و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۹۸-۱۰۴).

فرق بین یادگیری مشارکتی یا همیاری با سایر روش‌های تدریس فقط از طریق تعدادی از مشخصه‌های یادگیری امکان‌پذیر است، که می‌توان به این موارد اشاره کرد: همبستگی مثبت، مسئولیت فردی، تعامل چهره به چهره، مهارت‌های اجتماعی و پردازش گروه (راستگو، ۱۳۹۰). اجرای صحیح تدریس مشارکتی نیز، نیازمند توجه به مراحل و گام‌های اساسی زیر است:

(۱) ایجاد تیم کاری (ویلا و همکاران، ۲۰۰۸)؛

(۲) تقسیم وظایف بر اساس صلاحیت (ارکولانو^۱، ۲۰۰۷)؛

(۳) تهیه راهنمای کار و انجام برنامه‌ریزی عملکرد مؤثر (سالس و پریست ۲۰۰۵)؛

(۴) انجام ملاقات‌های مرتب و منظم اعضای تیم تدریس (کریمی و همکاران، ۱۳۹۳).

در روش‌های آموزش سنتی، معلم تنها ارائه‌دهنده اطلاعات و دانسته‌ها و دانش‌آموز، پذیرنده غیرفعال آنهاست. این روش‌ها برخواسته از نگاه تک‌بُعدی به آموزش است که فقط انتقال دانش به فراگیران را وظیفه نظام تعلیم و تربیت می‌داند (اسماعیلی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۹۷-۱۰۹). روش تدریس سخنرانی نیز، جزء روش‌های مرسوم در آموزش سنتی است، در آن حدود ۸۰ درصد اطلاعات ارائه شده با روش سخنرانی در طول هشت هفته به فراموشی سپرده می‌شوند. هر چند تعلیم و تربیت بدون روش سخنرانی امکان‌پذیر نیست؛ ولی این شیوه آموزشی از دانش‌آموز فرصت اندیشیدن که برای یادگیری الزامی است را می‌گیرد. لذا ضرورت تجدیدنظر در استفاده از شیوه‌های تدریس سنتی و به‌کارگیری روش‌های فعال تدریس از سوی مدارس و مراکز آموزشی الزامی است (مهدی‌مقدم و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۱۵۵-۱۴۵).

روش تدریس سخنرانی رایج‌ترین شیوه آموزشی است که همه دانش‌آموزان را با وجود تفاوت‌های فردی به صورت یکنواخت مورد تعلیم و تربیت قرار می‌دهد. در آن از بیان شفاهی برای شرح و فهماندن مطلب استفاده می‌شود. پایه و اساس این نحوه آموزش ارائه اطلاعات یک‌سویه از طرف معلم به فراگیران است و در این روش، نوعی انتقال یادگیری و رابطه ذهنی بین معلم و شاگرد برقرار می‌شود. در اصل، ارائه مفاهیم پایه و حقایق به طور شفاهی از طرف معلم و یادگیری آن‌ها از طریق گوش کردن و یادداشت برداشتن از طرف شاگرد، پایه و اساس کار این روش را تشکیل می‌دهد (حسینی‌راد و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۶۴-۵۳). از ویژگی‌های این روش متکلم وحده بودن معلم و پذیرنده و غیرفعال بودن شاگرد است. معلم وظیفه اصلی را بر عهده دارد و فراگیران برای یادگیری باید از او پیروی کنند. در این روش، همکاری و روابط میان

گروهی کاملاً ضعیف است و به تفاوت‌های فردی توجه نمی‌شود. معلم صرفاً به مطالب کتاب توجه دارد و در واقع کار معلم در حکم منبع و مخزن اطلاعاتی این است که اطلاعات را به ذهن فراگیران انتقال دهد (احمدآبادی و همکاران، ۱۴۰۰).

یکی از معیارهای موفقیت آموزش و پرورش معیار پیشرفت تحصیلی است (ارکمن^۱ و همکاران، ۲۰۱۰؛ دولتی میان‌دوآب و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۱۲۲-۱۰۹). به همین دلیل، سازمان تعلیم و تربیت وقتی موفق و سرآمد خواهد بود که پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در مقاطع مختلف آموزشی، دارای سطح مورد انتظار خود باشد. منظور از پیشرفت تحصیلی نیز، رشد میزان یادگیری مطالب درسی است که به وسیله آزمون‌های استاندارد یا امتحانات خود معلم سنجیده می‌شود (فلدمن و کوبوتا،^۲ ۲۰۱۵). پیشرفت تحصیلی علاوه بر تأثیرپذیری از تشکیلات دانش و روند پردازش معلومات، از عوامل انگیزشی از جمله باورها، نگرش‌ها و روش‌های تدریس معلمان نیز تأثیرپذیر است. به طور کل باید گفت که برای بهبود کیفیت جریان یاددهی و یادگیری باید از روش تدریسی استفاده شود که انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان را تحریک و آنها را در کسب توانمندی‌های آموزشی و یادگیری یاری دهد (صفرزاده و همکاران، ۱۳۹۴).

اگر معلمان یک جامعه از مهارت کافی در روش‌های مناسب آموزشی برخوردار باشند، با ایجاد انگیزه و فعالیت خواهند توانست که هدف نظام آموزشی را با کیفیت بهتر تحقق بخشند و بهره‌وری آموزش را افزایش دهند (اسلامیان، و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۸). تدریس مطالب «دین و زندگی» امری خطیر، مقدس و در عین حال پیچیده و از حساسیت خاصی برخوردار است. همچنین، مستلزم دارا بودن مهارت و آگاهی بیشتری نسبت به سایر موضوعات تربیتی است (رهبری‌نژاد، ۱۳۷۳، ص ۱۷). آموزش دینی برخلاف آموزش‌های دیگر که برای ابعاد محدودی از ابعاد وجودی انسان است، با کل زندگی انسان سروکار دارد و هدف نهایی آن ایجاد تغییر در بینش‌ها و نگرش‌ها، علایق، عادات و کلام فرد است و در یک کلام، موجب سازندگی شخصیت او می‌گردد (سادات، ۱۳۷۳، ص ۱).

در زمینه انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان به درس دین و زندگی، عدم فراهم کردن محیطی آرام و مناسب یکی از مشکلات موجود است (هو و وو،^۳ ۲۰۱۳، به نقل از: شاکرین، ۱۳۸۵،

-
1. Arkman
 2. Feldman & Kubota
 3. Who & Who

ص ۲۴۸-۲۵۰). همچنین مسئله انگیزش پایین و حالت‌های هیجانی دانش‌آموزان به دروس دین و زندگی در مطالعاتی گزارش شده است (لئون و ریچاردز،^۱ ۱۹۸۹).

با توجه به نتایج پژوهش‌های پیشین، بدیهی به نظر می‌رسد که تدریس دین و زندگی به شیوه سخنرانی، اثربخشی لازم و کافی را ندارد (حیدری و همکاران، ۱۳۸۸، ص ۴۳-۳۴). همچنین با توجه به ضرورت تغییر نگرش دانش‌آموزان نسبت به باورهای مذهبی لازم است، روش تدریس درس دین و زندگی به گونه‌ای باشد که ضمن درگیر کردن دانش‌آموزان نسبت به باورهای مذهبی، شرایطی را فراهم آورد که دانش‌آموزان را دعوت به مباحثه علمی و ارائه تراوشات ذهنی خود کند، تا شرایط عمل کردن به مسائل دینی را برای دانش‌آموزان فراهم کند. حال اینکه در شرایط کنونی عمل به دستورات دینی بسیار کم‌رنگ شده، لازم است، در بحث‌های گروهی زمینه عمل به اعتقادات دینی نهادینه شود. بنابراین، به دلیل نیاز جامعه امروز به افراد متفکر و خلاق و از سوی دیگر، توجه به عمل کردن به ارزش‌ها، ضرورت تغییر روش‌های تدریس و استفاده از روش‌های تدریس فعال مشارکتی (همیاری)، خصوصاً در دروس معارف اسلامی بیش از پیش احساس می‌شود (حسینی نسب و همکاران، ۱۳۸۷، ص ۸۰-۴۱). در نتیجه، لازم به نظر می‌رسد، تدریس دروس دین و زندگی با شیوه‌های نوین و جذاب مورد توجه قرار گیرد و موانع نهادینه کردن ارزش‌های دینی برطرف گردد تا مفاهیم دینی حتی در سال‌های بعد از دوران تحصیل نیز، مورد توجه قرار گیرد. در این پژوهش آنچه که به عنوان سؤال اصلی مطرح شد، این است که اثربخشی روش تدریس مشارکت گروهی در مقایسه با روش سخنرانی بر میزان انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان به درس دین و زندگی تا چه اندازه مؤثر است؟

۲. روش تحقیق

روش پژوهش حاضر نیمه آزمایشی از نوع پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه گواه، و جامعه آماری پژوهش دانش‌آموزان دختر متوسطه دوم شهرستان مه‌ولات بود که از طریق روش نمونه در دسترس، تعداد ۱۰۴ نفر از دانش‌آموزان دختر دبیرستان حضرت حجت شهرستان مه‌ولات انتخاب شدند. از این میان، تعداد ۲۶ نفر گروه آزمایش و ۲۶ نفر گروه گواه نمونه‌گیری شدند. ابتدا در مرحله پیش‌آزمون، پرسش‌نامه‌های ۲۰ سؤالی درسی، پرسش‌نامه پیشرفت تحصیلی فام و تیلور^۲ و پرسش‌نامه انگیزش تحصیلی هارتر^۳، توسط هر دو

1. Leon & Richards
2. Pham & Taylor
3. Harter

گروه تکمیل شد.

لازم به ذکر است، که به هر دو گروه از طریق روش سخنرانی تدریس شده بود. سپس دروس مشخصی با شیوه‌های یادگیری مشارکتی (همیاری) به گروه آزمایش داده شد و پس از پایان مداخله، مجدد پرسش‌نامه ۲۰ سؤالی درسی، پرسش‌نامه پیشرفت تحصیلی فام و تیلور و پرسش‌نامه انگیزش تحصیلی هارتر به اعضای هر دو گروه داده و تکمیل شد.

سرانجام داده‌های گردآوری شده با بهره‌گیری از روش آماری توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) و آزمون تحلیل کواریانس^۱ چند متغیری تجزیه و تحلیل شدند. فرضیه پژوهش این است که روش تدریس مشارکت گروهی (همیاری) به‌طور معناداری بر افزایش انگیزش و پیشرفت تحصیلی و میزان یادگیری دانش‌آموزان در درس دین و زندگی مؤثر است. جهت انجام این تحقیق از دو پرسشنامه^۲ استفاده شد.

۲-۱. پرسش‌نامه استاندارد انگیزش تحصیلی هارتر

پرسش‌نامه استاندارد انگیزش تحصیلی هارتر (۱۹۸۱-۱۹۸۰)، شامل ۳۳ سؤال است و هدف آن بررسی میزان انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان به وسیله سؤال‌های دوقطبی است، که انگیزش درونی و بیرونی را به‌طور همزمان می‌سنجد. پایایی این پرسش‌نامه توسط ظهیری ناو و رجبی (۱۳۸۸) با آزمون آلفای کرونباخ^۳ و با استفاده از نرم‌افزار spss، ۰/۹۲ به‌دست آمد.

۲-۲. پرسش‌نامه پیشرفت تحصیلی فام و تیلور^۴ (۱۹۹۴)

پرسش‌نامه فام و تیلور با ۴۸ سؤال جهت ارزیابی میزان پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ایران ساخته شده است (فام و تیلور، ۱۹۹۰، به نقل از: صابر ماهانی، ۱۳۸۸)، مرادیان و همکاران (۱۳۹۲) روایی آن از طریق روایی محتوایی، توسط کارشناسان و متخصصان مورد تأیید دانسته و پایایی پرسش‌نامه را با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۸۲ به‌دست آورده است. اما پایایی پرسش‌نامه در این تحقیق با استفاده از آلفای کرونباخ مجدداً بررسی شد و ۰/۹۲ به دست آمد، که نشان‌دهنده پایایی مناسب است. مطابق جدول شماره (۱)، روند آموزش مطالب براساس روش تدریس مشارکت گروهی (همیاری) و سخنرانی

-
1. Covariance
 2. Questionnaire
 3. Cronbach's alpha
 4. Pham and Taylor

صورت گرفته است. ادامه به تشریح مطالب و بیان نتایج پرداخته شده است.

جدول ۱- مقایسه روند آموزش مطالب بر اساس روش تدریس مشارکت گروهی (همیاری) و سخنرانی

جلسات	گروه	فعالیت / روش تدریس	نتیجه
جلسه اول	آزمایش	تدریس درس امامت تداوم رسالت براساس روش تدریس سخنرانی و ارزشیابی	نمره ۱۵
جلسه دوم	کنترل	تدریس درس امامت تداوم رسالت براساس روش تدریس سخنرانی و ارزشیابی	نمره ۱۵
جلسه سوم	آزمایش	اجرای پیش آزمون پیشرفت و انگیزش تحصیلی و تحلیل نتایج	۱۳۶/۶ و ۱۶۱/۶
جلسه چهارم	کنترل	اجرای پیش آزمون پیشرفت و انگیزش تحصیلی و تحلیل نتایج	۱۱۶/۴-۱۶۱/۳
جلسه پنجم	آزمایش	تدریس درس جانشین پیامبر براساس روش تدریس مشارکت گروهی	مشارکت در تدریس
جلسه ششم	کنترل	تدریس درس جان و جانشین پیامبر براساس روش سخنرانی	سخنرانی صرف معلم
جلسه هفتم	آزمایش	اجرای پس آزمون پیشرفت و انگیزش تحصیلی و تحلیل نتایج	۱۳۴/۴-۱۸۵/۵
جلسه هشتم	کنترل	اجرای پس آزمون پیشرفت و انگیزش تحصیلی و تحلیل نتایج	۱۲۰/۴-۱۶۷/۳
جلسه نهم	آزمایش	ارزشیابی تحصیلی درس جانشین پیامبر با آزمون	۱۷/۷۵
جلسه دهم	کنترل	ارزشیابی تحصیلی درس جانشین پیامبر با آزمون	۱۵/۵
جلسه یازدهم	آزمایش	مقایسه نتایج روش تدریس سخنرانی صرف و یادگیری مشارکتی (همیاری)	رشد ۲/۵ نمره یادگیری
جلسه دوازدهم	کنترل	کسب نتیجه عدم رشد میزان انگیزش و پیشرفت تحصیلی	رشد ۰/۵ نمره در یادگیری

۲-۳. شیوه مداخله

برای سنجش میزان یادگیری در استفاده از روش یادگیری مشارکتی (همیاری)، از دو کلاس رشته انسانی پایه یازدهم (یک کلاس به عنوان گروه گواه و یک کلاس به عنوان گروه آزمایش) انتخاب شد. لازم به ذکر است، که تقسیم دانش آموزان در دو گروه به صورت تصادفی بوده است. در کلاس های آزمایش، روش تدریس پرسش و پاسخ و همیاری به کار رفت و در گروه گواه، روش سخنرانی انتخاب شد. عنوان درسی که در این پژوهش تدریس شد، «جان و جانشین پیامبر» بوده است. در پایان هر دو روش تدریس، ارزشیابی میزان یادگیری از مطالب درسی با آزمونی ۲۰ سؤالی و به صورت چهارگزینه ای سنجیده شد و به هر سؤال ۱ نمره تعلق گرفت. دامنه نمرات آزمون ارزشیابی از میزان یادگیری دانش آموزان از صفر تا بیست بود.

بنابر نتایج حاصل از دو گروه آزمایش و گواه، میانگین نمرات گروه گواه، ۱۵/۵ و میانگین نمرات گروه آزمایش که به شیوه یادگیری مشارکتی (همیاری) تدریس شده بود ۱۷/۷۵ از بیست نمره بود. این میانگین می تواند بیانگر اثربخشی روش تدریس یادگیری مشارکتی (همیاری) در مقایسه با روش سخنرانی باشد. بنابراین، معلمان و دبیران دینی توانمند و پرانگیزه با روش های فعال تدریس، نقش بسیار مؤثری در ایجاد انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان به درس دین و زندگی و نهادینه کردن مطالب

دینی و اجرای آنها توسط دانش آموز در زندگی فردی و اجتماعی خویش دارند.

۳. یافته‌های پژوهش

یکی از مهم‌ترین مراحل هر تحقیق، تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده است؛ چون تنها از این طریق می‌توان سؤالات پژوهشی را بررسی نمود و نتایج و پیشنهادات نهایی را ارائه نمود. زمانی که داده‌ها توسط ابزار جمع‌آوری اطلاعات گردآوری شدند، لازم است که با توجه به روش‌های آماری مناسب مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرند. در این پژوهش با استفاده از نرم‌افزار SPSS ۲۰، داده‌ها تجزیه و تحلیل شده‌اند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش آمار استنباطی و توصیفی استفاده شده است. از آمار توصیفی برای بررسی میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش در پیش‌آزمون و پس‌آزمون گروه‌های کنترل و آزمایش مورد استفاده قرار گرفت. از آمار استنباطی برای تجزیه و تحلیل فرضیات تحقیق استفاده شد که شامل آزمون‌های تحلیل کوواریانس چندمتغیره و تحلیل کوواریانس تک متغیره بود.

۳-۱. آمار توصیفی متغیرها

در تجزیه و تحلیل توصیفی شاخص‌های گرایش مرکزی و انحرافی مربوط به متغیرها با شاخص‌هایی همچون میانگین و انحراف معیار مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول ۲- شاخص‌های توصیفی متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی در دو گروه کنترل و آزمایش

گروه	آزمون	شاخص	انگیزش تحصیلی	پیشرفت تحصیلی
گروه کنترل	پیش‌آزمون	میانگین	۱۱۶/۴	۱۶۱/۳
		انحراف استاندارد	۱۰/۷	۱۱/۵
	پس‌آزمون	میانگین	۱۲۰/۴	۱۶۷/۳
		انحراف استاندارد	۱۰/۶	۱۳/۲
گروه آزمایش	پیش‌آزمون	میانگین	۱۱۳/۶	۱۶۱/۶
		انحراف استاندارد	۹/۲	۲۰/۲
	پس‌آزمون	میانگین	۱۳۳/۴	۱۸۵/۵
		انحراف استاندارد	۱۵/۲	۱۶/۳

همانطور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود، میانگین نمرات پس‌آزمون متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی در گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل با افزایش بیشتری روبه‌رو بوده است.

۳-۲. آمار استنباطی

در این بخش، یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه‌ها و قضاوت در مورد پذیرش و رد فرضیه‌ها ارائه

می‌گردد. به منظور بررسی فرضیه‌های تحقیق از آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیره و تک‌متغیره استفاده شد که دارای پیش‌فرض‌های اولیه نرمال بودن متغیرها در جامعه، همگنی واریانس‌ها^۱ و همگونی شیب رگرسیون^۲ است. در ادامه، ابتدا به بررسی برقراری این پیش‌فرض‌ها پرداخته می‌شود.

۳-۲-۱. نرمال بودن توزیع متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی

جدول ۳- نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنف^۳

جهت بررسی فرض نرمال بودن توزیع متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی

متغیر	آزمون	Z کولموگروف-اسمیرنف	سطح معناداری
انگیزش تحصیلی	پیش آزمون	۰/۷۰۳	۰/۷۰۶
	پس آزمون	۰/۸۴۴	۰/۴۷۴
پیشرفت تحصیلی	پیش آزمون	۰/۷۸۴	۰/۵۷۰
	پس آزمون	۰/۶۲۳	۰/۸۳۳

براساس نتایج درج شده در جدول (۳) و با توجه به سطوح معناداری آزمون کولموگروف-اسمیرنف، که برای متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی در پیش‌آزمون و پس‌آزمون بیشتر از ۰/۰۵ محاسبه شده، لذا توزیع متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی در جامعه نرمال است.

۳-۲-۲. بررسی فرض همگنی واریانس‌های متغیرهای پژوهش

به طور کلی فرض همگنی واریانس‌ها^۴ به دنبال بررسی این مسئله است که آیا نمونه‌ها از جامعه‌هایی با واریانس‌های مساوی انتخاب شده‌اند یا خیر؟

جهت بررسی همگن بودن واریانس متغیرهای پژوهشی از آزمون لوین^۵ استفاده شده است. براساس سطح معناداری به‌دست آمده در این آزمون، می‌توان در خصوص همگنی یا عدم همگنی واریانس‌ها در دو گروه قضاوت نمود. بدین طریق که اگر سطح معناداری به‌دست آمده بزرگ‌تر از ۰/۰۵ باشد، واریانس‌ها در دو گروه کنترل و آزمایش برابرند، در غیر این صورت، فرض برابری واریانس متغیرها در دو گروه کنترل و آزمایش رد می‌شود.

1. Variances
2. Regression
3. Kolmogorov-Smirnov
4. Variances
5. Levin

جدول ۴- نتایج آزمون لوین درمورد پیش فرض تساوی واریانس نمره‌های متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی در دو گروه کنترل و آزمایش

متغیر	آزمون	آماره آزمون لوین	درجه آزادی اول	درجه آزادی دوم	سطح معناداری
انگیزش تحصیلی	پیش آزمون	۰/۸۸۶	۱	۵۰	۰/۳۵۱
	پس آزمون	۳/۳۷	۱	۵۰	۰/۰۷۲
پیشرفت تحصیلی	پیش آزمون	۲/۵۳	۱	۵۰	۰/۱۱۸
	پس آزمون	۰/۱۶۶	۱	۵۰	۰/۶۸۴

براساس نتایج درج شده در جدول (۴) و با توجه به سطوح معناداری بیشتر از آلفای ۰/۰۵، واریانس متغیرهای متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی در دو گروه کنترل و آزمایش همگن بوده و فرض همگنی واریانس‌ها در مورد متغیرهای تحقیق، محقق گردیده است.

۳-۲-۳. بررسی فرض همگونی شیب رگرسیون متغیرهای پژوهش

همگنی رگرسیون^۱ به دنبال بررسی این مسئله است، که آیا رابطه متغیر وابسته و متغیر کمکی (در اینجا نمره پیش آزمون) برای تمامی گروه‌ها یکسان است یا خیر؟ جهت بررسی این فرض، از معناداری F استفاده می‌شود. برای اثبات همگونی شیب رگرسیون باید مقدار F تعامل بین متغیر هم پرش (پیش‌آزمون) و مستقل (گروه) محاسبه شود. اگر این شاخص معنادار نباشد (سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵)، این پیش فرض رعایت شده است.

جدول ۵- نتایج بررسی همگونی شیب رگرسیون متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی

متغیر	منبع تغییرات	درجه آزادی	F	سطح معناداری
انگیزش تحصیلی	پیش‌آزمون*گروه	۱	۰/۶۹۷	۰/۴۰۸
پیشرفت تحصیلی	پیش‌آزمون*گروه	۱	۰/۴۶۰	۰/۵۰۱

نتایج درج شده در جدول (۵) نشان می‌دهد که مفروضه همگنی شیب رگرسیون در اثر تعاملی گروه و نمره پیش‌آزمون برای همه متغیرها محقق شده است.

۳-۳. فرضیه تحقیق

روش تدریس مشارکت گروهی (همیاری) به‌طور معناداری بر افزایش انگیزش و پیشرفت تحصیلی و میزان یادگیری دانش‌آموزان در درس دین و زندگی مؤثر است.

به منظور بررسی این فرضیه از آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیره استفاده می‌شود.

جدول ۶- نتایج تحلیل کوواریانس چند متغیره

نوع آزمون	مقدار	F	درجه فرضیه	درجه خطا	سطح معناداری	مجذور اتا ^۱	توان آزمون
اثر بیلابی	۰/۶۶۸	۴۷/۲۱۸	۴	۴۷	۰/۰۰۰	۰/۶۶۸	۱
لامبدای ویلکز	۰/۳۳۲	۴۷/۲۱۸	۴	۴۷	۰/۰۰۰	۰/۶۶۸	۱
اثر هتلینگ ^۲	۲/۰۰۹	۴۷/۲۱۸	۴	۴۷	۰/۰۰۰	۰/۶۶۸	۱
بزرگ‌ترین ریشه‌روی	۲/۰۰۹	۴۷/۲۱۸	۴	۴۷	۰/۰۰۰	۰/۶۶۸	۱

با توجه به جدول (۶) و معنادار شدن شاخص‌های آزمون تحلیل کوواریانس چند متغیره یعنی لامبدای ویلکز^۳، اثر هتلینگ و بزرگ‌ترین ریشه‌روی (سطوح معناداری کم‌تر از ۰/۰۵ است)، می‌توان به این نتیجه رسید که با توان آماری یک، تفاوت معناداری در حداقل یکی از متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی به وسیله روش تدریس مشارکت گروهی (همیاری) ایجاد شده است. در ادامه، بررسی دقیق‌تر این تفاوت با استفاده از آزمون‌های تحلیل کوواریانس تک متغیره پرداخته خواهد شد.

جدول ۷- آزمون‌های تک متغیره تحلیل کوواریانس متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی

متغیر	منبع	جمع مجزورات	درجه آزادی	F	سطح معناداری	مجذور اتا	توان آزمون
انگیزش تحصیلی	گروه	۳۲۶۰/۵	۱	۵۴/۵	۰/۰۰۰	۰/۵۲۷	۱
پیشرفت تحصیلی	گروه	۴۲۶۲/۷	۱	۳۷/۸	۰/۰۰۰	۰/۴۳۵	۱

با توجه به جدول (۷) و مقدار سطوح معناداری که در گروه برای انگیزش و پیشرفت تحصیلی کم‌تر از ۰/۰۵ محاسبه شده است، می‌توان به این نتیجه رسید که با توان آماری یک، نمرات انگیزش و پیشرفت تحصیلی در دو گروه کنترل و آزمایش در پس آزمون با در نظر گرفتن نمرات پیش آزمون، تفاوت معناداری با یکدیگر داشته‌اند.

جدول ۸- میانگین نمرات تعدیل شده پس آزمون متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی در دو گروه کنترل و آزمایش

متغیر	پیش آزمون مرجع	گروه	میانگین نمرات تعدیل شده پس آزمون	خطای معیار
انگیزش تحصیلی	۱۱۵	کنترل	۱۱۸/۹	۱/۵۲۴
		آزمایش	۱۳۴/۹	۱/۵۲۴

1. Eta

2. Hotelling's work

3. Wilks Lambda

متغیر	پیش‌آزمون مرجع	گروه	میانگین نمرات تعدیل شده پس‌آزمون	خطای معیار
پیشرفت تحصیلی	۱۶۱/۴	کنترل	۱۶۷/۳	۲/۰۸۳
		آزمایش	۱۸۵/۴	۲/۰۸۳

با توجه به جدول (۶) و مقدار سطوح معناداری که در گروه برای متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی کم‌تر از ۰/۰۵ است و همچنین با توجه به میانگین نمرات تعدیل شده پس‌آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل که در جدول (۷) برای متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی آمده است؛ نتیجه گرفته می‌شود که متغیر مستقل روش تدریس مشارکت گروهی بر متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی، تأثیر معناداری داشته، که این تأثیر باعث افزایش معنادار متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی در گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل شده است. با توجه به مجذور اِتا می‌توان گفت ۵۲/۷ و ۴۳/۵ درصد از تفاوتی که در میانگین نمرات تعدیل شده پس‌آزمون متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی در دو گروه کنترل و آزمایش وجود دارد، به وسیله روش تدریس مشارکت گروهی تبیین می‌شود.

۴. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان اثربخشی روش یادگیری مشارکتی (همیاری) در مقایسه با روش سخنرانی بر انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر دبیرستان حضرت حجت (ع) شهرستان مهاباد به درس «دین و زندگی» صورت گرفت. نتایج حاصل از بررسی اهداف پژوهش بیانگر آن است که تدریس به شیوه مشارکت گروهی اثربخشی بیشتری بر انگیزش و پیشرفت تحصیلی در مقایسه با روش سخنرانی دارد. نتایج پژوهش حاکی از آن است، که تعلیم و تربیت دینی امری خطیر، مقدس و در عین حال پیچیده و از حساسیت خاصی برخوردار است و مستلزم دارا بودن مهارت و آگاهی بیشتری نسبت به سایر موضوعات تربیتی است (اسلامیان و همکاران، ۱۳۹۲، ص ۲۳-۱۳). از جمله مواردی که در انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز به درس دین و زندگی مؤثر می‌گردد، مرتبط ساختن درس دینی با مسائل روز و ضروری زندگی و تدریس آن به شیوه‌های نوین تدریس است. همچنین اثربخش ساختن کیفیت تدریس مستلزم تنظیم اهداف، روش و چالش‌های منطقی برای یادگیری فراگیران است (محمدی خانقاهی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۷۸).

یادگیری مشارکتی روش تدریسی است که دانش‌آموزان در گروه‌های کوچک برای یادگیری یک هدف آموزشی مشترک با هم تلاش می‌کنند؛ بنابراین، موفقیت هر کدام از دانش‌آموزان در یادگیری و موفقیت سایرین نیز تأثیرگذار است (اسماعیلی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۹۷-۱۰۹). در این شیوه تدریس اعضای گروه به هم اطمینان می‌دهند که هیچ‌کس بر دیگری برتری ندارد و اجباری در انجام کار بیشتر نیست.

همچنین در روش تدریس همیاری، توانایی گوش فرادادن، بیان نظرات و عقیده، واضح بیان کردن افکار خود، تشویق و انتقاد از نظرات دیگران در تمام فعالیت‌های کلاسی مهم است و یادگیری از طریق روش تدریس همیاری برای رشد ادراک کودکان مؤثر است (فرهادی و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۱۰۴-۹۸). روش تدریس سخنرانی به گونه‌ای است که همه دانش‌آموزان را با وجود تفاوت‌های فردی به صورت یکسان و با بیان شفاهی مورد تعلیم و تربیت قرار می‌دهد و ارائه مطالب درسی به صورت یک‌طرفه از سوی معلم و یادداشت‌برداری دانش‌آموزان صورت می‌گیرد (حسینی‌راد و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۶۴-۵۳). در روش سخنرانی معلم، متکلم وحده و دانش‌آموزان پذیرنده و غیرفعال هستند؛ روابط میان دانش‌آموزان بسیار ضعیف است و به تفاوت‌های فردی آنان توجه نمی‌شود (احمدآبادی و همکاران، ۱۴۰۰). اما از آنجایی که، یکی از معیارهای موفقیت آموزش و پرورش معیار پیشرفت تحصیلی است و این معیار علاوه بر تأثیرپذیری از تشکیلات دانش و روند پردازش معلومات، از روش تدریس معلمان نیز تأثیرپذیر است؛ پس باید از روش تدریسی استفاده شود که انگیزش تحصیلی برای دانش‌آموزان ایجاد کند و آنان را در یادگیری و کسب توانمندی‌هایشان یاری دهد (صفرزاده و همکاران، ۱۳۹۴).

با توجه به نتیجه پژوهش، مشخص گردید که تدریس درس دین و زندگی به شیوه سخنرانی، اثربخشی لازم را ندارد. علاوه بر آن، با توجه به ضرورت تغییر نگرش دانش‌آموزان نسبت به باورهای مذهبی لازم است، روش تدریس درس دین و زندگی به گونه‌ای باشد که ضمن درگیر کردن دانش‌آموزان به باورهای مذهبی، شرایطی فراهم گردد که دانش‌آموزان را به مباحثه علمی و ارائه تراوشات ذهنی خود دعوت کند، تا شرایط عمل کردن به مسائل دینی برای دانش‌آموزان محقق شود (حسینی‌نسب و همکاران، ۱۳۸۷، ص ۸۰-۴۱).

همچنین یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که تدریس دروس دین و زندگی به شیوه مشارکت گروهی، بر اساس تحلیل آماری، بر متغیر انگیزش و پیشرفت تحصیلی اثر معنی‌داری دارد. با توجه به جدول (۶) و مقدار سطوح معناداری که در گروه برای متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی کم‌تر از ۰/۰۵ بود و همچنین با توجه به میانگین نمرات تعدیل شده پس‌آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل در جدول (۷) برای متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی، لذا متغیر مستقل روش تدریس مشارکت گروهی بر متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی تأثیر معناداری داشته است؛ که این تأثیر باعث افزایش معنادار متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی در گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل شده است. با توجه به مجذور اتا می‌توان گفت، ۵۲/۷ و ۴۳/۵ درصد از تفاوتی که در میانگین نمرات تعدیل شده پس‌آزمون متغیرهای انگیزش و پیشرفت تحصیلی در دو گروه کنترل و آزمایش وجود دارد، به وسیله روش تدریس

مشارکت گروهی تبیین می شود.

در تبیین یافته‌های پژوهش می توان گفت، دروسی که براساس شیوه سخنرانی تدریس می شوند، در کاهش انگیزش و عدم پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مؤثر هستند. در نتیجه دانش آموزان به یادگیری دروس علاقه چندانی نشان نمی دهند و دچار افت تحصیلی می شوند. ولی اگر معلم جهت تدریس از شیوه‌های نوین تدریس استفاده کند، نتایج پژوهش نشان دهنده ایجاد انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان است.

براساس نتایج به دست آمده از پژوهش، تدریس دروس دین و زندگی بر اساس روش تدریس مشارکت گروهی (همیاری) برای دانش آموزان متوسطه احساس می گردد و نیاز است، که در تدریس کتب دین و زندگی شیوه‌های فعال تدریس از جمله روش یادگیری مشارکتی (همیاری) مورد توجه قرار گیرد. در این راستا، پیشنهاد می شود، کلاس‌های ضمن خدمت برای فرهنگیان جهت فراگیری روش‌های نوین و فعال تدریس برگزار شود.

از محدودیت‌های پژوهش حاضر می توان به محدودیت جامعه آماری آن اشاره کرد؛ به این مفهوم که چون تحلیل آماری این پژوهش در مورد دانش آموزان دختر مقطع متوسطه دبیرستان حجت اجرا گردیده است، پس نمی توان نتایج آن را به سایر دانش آموزان کشور، از جمله دانش آموزان پسر تعمیم داد. همچنین در این پژوهش تاثیر سایر روش‌های فعال از جمله روش یادگیری معکوس بر انگیزش و پیشرفت تحصیلی مورد بررسی قرار نگرفته است. بنابراین، به عنوان پیشنهاد پژوهشی به پژوهشگران پیشنهاد می گردد که تاثیر سایر روش‌های فعال تدریس از جمله روش تدریس معکوس را در مقایسه با روش همیاری بر انگیزش و پیشرفت تحصیلی مورد تحقیق و پژوهش قرار دهند.

علاوه بر آن، به وزارت آموزش و پرورش پیشنهاد می گردد که بر استفاده از روش همیاری و عدم استفاده از روش سخنرانی نظارت لازم را داشته باشد و تأثیرات روش تدریس‌ها را بر انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مورد بررسی قرار دهد.

— منابع —

- احمدآبادی، آرزو؛ زین‌آبادی، حسن رضا؛ استاد رحیمی، مریم (۱۴۰۰). تأثیر تدریس با روش معکوس در مقایسه با روش‌های همیاری، کاوش‌گری و سخنرانی بر یادگیری علوم تجربی دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی. پژوهش در تربیت معلم، ۱۴(۱)، ص ۲۸-۹.
- اسلامیان، حسن؛ سعیدی رضوانی، محمود؛ امین خندقی، مقصود (۱۳۹۴). عدم انطباق روش تدریس دبیران درس دین و زندگی پایه سوم متوسطه با کتاب راهنمای تدریس. تربیت اسلامی، ۱۰(۲۰)، ص ۲۷-۷.
- اسلامیان، حسن؛ سعیدی رضوانی، محمود؛ فاتحی، یونس (۱۳۹۲). مقایسه اثربخشی روش‌های تدریس بحث گروهی و سخنرانی بر میزان یادگیری و رضایت دانش‌آموزان از تدریس در درس دین و زندگی. پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۱۱(۱۱)، ص ۲۳-۱۳.
- اسماعیلی، ابراهیم؛ موسوی، فرانک (۱۳۹۴). مقایسه روش تدریس مشارکتی از طریق محیط یادگیری الکترونیکی با شیوه سخنرانی و تأثیر آنها بر خلایق و پیشرفت تحصیلی. مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، شماره ۱۲، ص ۹۷-۱۰۹.
- بهنام‌فر، رضا (۱۳۹۲). فن بیان در تدریس، عنصر فراموش‌شده. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۱۳(۷)، ص ۶۲۵-۶۲۳.
- حسینی نسب، سید داوود؛ فلاح، نوروز (۱۳۸۷). تأثیر روش تدریس مشارکتی (همیاری) و روش تدریس سنتی بر پیشرفت تحصیلی و نگرش به درس معارف اسلامی در مراکز پیش‌دانشگاهی شهر تبریز. علوم تربیتی، ۱۱(۳)، ص ۸۰-۴۱.
- حسینی‌راد، منیژه؛ دانش‌پور، محمد معین؛ غضنفری، محمد عرفان؛ حمیدی، علی (۱۳۹۹). مقایسه تأثیر روش تدریس سخنرانی و مشارکتی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سوم ابتدایی در درس علوم تجربی. پژوهش در آموزش زیست‌شناسی، شماره ۷، ص ۶۴-۵۳.
- حیدری، طوبی؛ کریمیان، نورالسادات؛ حیدری، زهرا؛ امیری‌فراهانی، لیلا (۱۳۸۸). مقایسه تأثیر تدریس به روش سخنرانی با بازخورد و سخنرانی به روش سنتی بر میزان یادگیری و کیفیت تدریس. مجله دانشگاه علوم پزشکی اراک، ۱۲(۴)، ص ۴۳-۳۴.
- دولتی میان‌دوآب، علیرضا؛ درتاج، فریبرز؛ فرخی، نورعلی (۱۳۹۷). تأثیر راهبرد آموزشی kwl بر انگیزش تحصیلی و پیشرفت تحصیلی درس دین و زندگی. رهبری و مدیریت آموزشی، شماره ۴۵، ص ۱۲۲-۱۰۹.
- راستگو، معصومه (۱۳۹۰). بررسی تأثیر یادگیری مشارکتی و یادگیری سنتی بر پیشرفت تحصیلی درس علوم دانش‌آموزان پایه سوم راهنمایی شهرستان شاهین دژ و محمودآباد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه پیام نور استان تهران.
- رهبری‌نژاد، یدالله (۱۳۷۳). بررسی شیوه‌های تدریس کتب فرهنگ اسلامی و تعلیمات دینی مقطع ابتدایی و مقایسه آن با روش‌های تدریس فعال در مدارس شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- سادات، محمدعلی (۱۳۷۳). اهداف درس بینش اسلامی دوره متوسطه. مرکز منابع برنامه‌ریزی درسی وزارت آموزش و پرورش.
- سیرتی لیاولی، فریده؛ خاکپور، مریم؛ شاه‌مرادی، مهسا (۱۳۹۱). تأثیر روش تدریس همیاری بر نگرش و پیشرفت تحصیلی درس ریاضی دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی شهرستان چالوس. در: اولین همایش حسابداری و مدیریت. دانشگاه آزاد اسلامی واحد نور.

- شاکرین، حمیدرضا (۱۳۸۵). پرسش‌ها و پاسخ‌های دانشجویی. قم: معارف، چاپ سوم.
- صابرماهانی، احسان (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین عملکرد تحصیلی و بهداشت روانی دانش‌آموزان مقطع پیش‌دانشگاهی شهر کرمان در سال تحصیلی ۱۳۸۱-۱۳۸۷. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. گروه علوم تربیتی و روانشناسی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی.
- صفرزاده، سحر؛ مرعشیان، فاطمه سادات (۱۳۹۴). رابطه تفکر انتقادی و فراشناخت با موفقیت تحصیلی در دانشجویان دختر. *روانشناسی فرهنگی زن (زن و فرهنگ سابق)*، ۷(۲۵)، ص ۲۹-۴۳.
- ظهیری ناو، بیژن؛ رجبی، سوزان (۱۳۸۸). بررسی ارتباط گروهی از متغیرها با کاهش انگیزش تحصیلی دانشجویان رشته زبان و ادبیات فارسی. *دانشور رفتار*، ۱۶(۳۶)، ص ۸۰-۶۹.
- فرهادی، فرهاد؛ خلیلی مقدم، تهمینه؛ رئیسی، طاهره؛ نادری لردجانی، معصومه (۱۳۹۵). مقایسه روش تدریس استقرایی با روش تدریس همیاری بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مقطع دوم متوسطه لردگان در سال تحصیلی ۹۵-۹۶. *مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی*، ۲(۳)، ص ۱۰۴-۹۸.
- کریمی، فاطمه؛ نیلی، محمدرضا؛ میرشاه جعفری، ابراهیم؛ شرفی، عاطفه (۱۳۹۳). بررسی مهم‌ترین الزامات روش تدریس مشارکتی از دیدگاه استادان و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم تربیتی دانشگاه اصفهان. *رویکردهای نوین آموزشی*، ۹(۱۹)، ص ۱۰۶-۸۹.
- محمدی خانقاهی، محمد؛ حسینی‌زاده، امیدعلی (۱۳۹۴). تدوین و اعتباریابی مدل تدریس اثربخش برای اساتید دانشگاه تبریز. *آموزش و ارزشیابی*، ۸(۳۱)، ص ۹۱-۷۷.
- مرادیان، پیام؛ سلیسپور، نرگس؛ مرادیان، پریناز (۱۳۹۲). بررسی رابطه نوآوری، یادگیری سازمانی و عملکرد در میان کارکنان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه. در: *رودهن: اولین کنفرانس بین‌المللی حماسه سیاسی (با رویکردی بر تحولات خاورمیانه) و حماسه اقتصادی (با رویکردی بر مدیریت و حسابداری)*.
- مهدی‌مقدم، امیرحسین؛ نورآبادی، سحر؛ هاشمی‌بناب، پریناز؛ گرمایی، هانیه (۱۴۰۱). تاثیر روش تدریس مشارکتی و روش تدریس سخنرانی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. *علوم انسانی و اسلامی در هزاره سوم*، ۶(۲)، ص ۱۵۵-۱۴۵.
- Clark, M.H., Middleton, S.C., Nguyen, D. & Zwick, L.K. (2014). Mediating relationships between academic motivation, academic integration and academic performance. *Learning and Individual Differences*, 33, p. 30-38.
- Ercolano, L. (2007). *Collaborative team teaching*. Kean University.
- Erkman, F., Canver, A., Handesart, Z., Borkan, B. & Sahan, K. (2010). Influence of perceived teacher acceptance, self-concept and school attitude on the academic achievement of school-age children in Turkey. *Cross cultural Research*, 44(3), p. 295-309.
- Feldman, D.B. & Kubota, M. (2015). Hope, self-efficacy, optimism, and academic achievement: Distinguishing constructs and levels of specificity in predicting college grade-point average. *Learning and Individual Differences*, 37, p. 210-216.
- Leone, C.M. & Richards, M.H. (19۸9). Classwork and homework in early adolescence the ecology of achievement. *Journal of Youth and Adolescence*, 11, p. 291-241.
- Villa, R.A., Thousand, J.S. & Nevin, A.I. (2008). *Co-teaching: A multimedia kit for professional development*. Thousand Oaks. CA: Corwin Press.